dislere, çeşitli âlim ve şairlerin Mısır'a dair söz ve şiirlerine, ülkelerin coğrafî taksimi gibi konulara temas ettikten sonra sırasıyla eski Mısır, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler, Abbâsîler, Tolunoğulları, İhşîdîler, Fâtımîler, Eyyûbîler ve 764'e (1363) kadar Memlük tarihinden bahseder. İkinci bölümde ise 15 Şâban 764-15 Şâban 815 (30 Mayıs 1363 - 20 Kasım 1412) tarihleri arasındaki dönemi anlatır. Eserin II. cildi 815-872 (1412-1468), III. cildi 872-906 (1468-1501), IV. cildi 906-921 (1501-1515), V. cildi de 922-928 (1516-1522) yılları arasındaki olayları ihtiva eder.

İbn İyâs bazı tarihçiler gibi yalnız vak'aları nakletmekle kalmamış, bir kısım olayların yorumunu da yapmış, eserin bilhassa kendi devrine ait kısımlarında daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bunlar arasında azil ve vefat haberleri, idarî nizamlar, içtimaî durumlar, dinî ve gayri dinî bayramlarla oyun ve av eğlenceleri, Nil'in yükselme ve alçalma zamanları, ay ve güneş tutulmaları, rüzgâr ve yağmurla ilgili meteorolojik bilgilerle âlim, edip, şair, tarihçi ve ileri gelenlerin biyografileri, mescid, zâviye, türbe gibi tesisler, fiyatlar ve **meskûkât***la ilgili bilgiler eserin başlıca konularını teşkil etmektedir.

Eserin dikkati çeken yönlerinden biri, son cüzde, Yavuz Sultan Selim'in Mısır dönüşü Kahire'den İstanbul'a getirdiği 100 kadar Memlüklü bey, kadı, memur, mühendis, tâcir, usta ve sanatkârın isimlerini vermesi; diğeri ise Mısır'ın ilhakından sonra Osmanlılar'ın ora halarda yaptığı değişiklikle mesidir.

Bazı araştırmacılar, 922-9 sı olaylarını ihtiva eden sc İyâs'a ait olabileceğinden şi te iseler de eserin üslûbu cildin müellif nüshasının bu leymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4198-4199), bu husustaki şüpheleri tamamen ortadan kaldırmıştır.

Müellif eserinde Mes'ûdî, İbn Asâkir, İbnü'l-Esîr, İbn Abdülhakem, Sayrafî, Zehebî, İbn Hacer, Safedî, Makrîzî, İbn Dokmak, Sehâvî, İbn Tagriberdî ve Aynî gibi tarihçilerin eserlerinden geniş ölçüde faydalanmıştır.

Özellikle son devrin siyasî ve askerî olaylarından başka Memlük Devleti'nin idarî, hukukî, iktisadî, mimari ve edebî durumlarıyla sanatları hakkında verdiği bilgiler bakımından gerçekten zengin bir muhtevaya sahip olan *Bedâʾiʿu'z-zühûr* ilk defa Mısır'da yayımlanmış (Kahire 1301-1306; Bulak 1311-1312), daha sonra eserin son üç cildi Paul Kahle ve Muhammed Mustafa tarafından "Bibliotheca Islamica" serisi içinde 1931-1936 yılları arasında sıra gözetilmeden neşredilmiştir. Fakat Alman Müsteşrikler Cemiyeti'nin (Deutsche Morgenlandischen Gesellschaft) üstlenmiş olduğu bu neşre ait bütün kitapların cemiyetin Leipzig'deki mahzenlerinde II. Dünya Savaşı'nda yanması üzerine *Bedâʾiʿu'z-zühûr*'un yeniden neşri gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Muhammed Mustafa tarafından hazırlanan yeni tenkitli metnin son üç cildi (III-V) 1960-1963, ilk iki cildi ise (I/1, I/2, II) 1972-1975 yıllarında Kahire'de yayımlanmıştır. Muhammed Mustafa eserin bu neşrinde başta Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki müellif nüshası olmak üzere Leiden, Paris, Viyana, Londra ve Tahran kütüphanelerinde bulunan nüshaları da gözden geçirmiştir. Hatta bununla da yetinmeyerek İbn İyâs'ın nakillerini ona kaynaklık eden müelliflerin eserleriyle de karşılaştırmış ve bunlara dipnotlarda işaret etmiştir.

Bedâʾiʿu'z-zühûr'un bazı bölümleri İngilizce ve Fransızca'ya da çevrilerek yayımlanmıştır (bk. *EI²* [Fr.], III, 837).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâʾiʿu'z-zühûr*, I-V; *Keşfü'z-zunûn*, I, 229; F. Wüstenfeld, *Die Geschichtschreiber der Araber und ihre Werke*, Göttingen 1882, nr. 513; Serkîs, *Muʿcem*, s. 42-43; Brockelmann, *GAL*, II, 295; *Suppl.*, II, 405 vd.; Muhammed Mustafa, "Bedâʾiʿu'z-zühûr fî vakāʾiʿi'd-dühûr l'İbn İyâs", *Tİ*, III, 249-270; M. Sobernheim,

ABDÜLKĀDİR BEDÂÛNÎ

عبد القادر البداؤني

bk. **BEDÂÛNÎ, Abdülkādir**

Bâbürlüler devrinde Hindistan'da yaşayan tarihçi ve ilim adamı.

BEDÂÛNÎ, Abdülkādir

(عبدالقادر البداونى)

Abdülkādir b. Mülûkşâh el-Bedâûnî

(ö. 1024/1615 [?])

Bâbürlüler devrinde Hindistan'da yaşayan tarihçi ve ilim adamı.

1540'ta Câypûr'daki Toda Bhim'de, Nâsırüddin Hümâyun'un saltanatının son zamanlarında doğdu. Babası, Beçu Senbhelî'nin talebesi Şeyh Mülûkşâh el-Bedâûnî, hayatının ilk yıllarını Toda Bhim'in kuzeydoğusundaki Besâver'de geçirdi. Abdülkādir 1553'te Senbhel'de Şeyh Hâtim'den ders aldı. 1559'da babası ile Bâbürlüler'in büyük kültür merkezi olan Agra'ya gitti ve orada müftü Ebü'l-Feth b. Abdülgafûr, Ebü'l-Fazl Allâmî ve Şeyh Mübârek Nâgavrî'nin yanında öğrenimine devam etti. Hanefî hukukçusu Kadı Ebü'l-Meâlî'den de ders gördü. 1562 yılında babası vefat edince memleketi Bedâûn'a dönmek zorunda kaldı. Bir müddet sonra Hindistan'da "Farsça'yı en iyi yazan Türk" diye şöhret bulan Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin mensup olduğu Hezâre-i Lâçin kabilesinin yaşadığı Patiyâlî'ye gitti. Câgîrdâr Hüseyin Han'ın hizmetine girerek dokuz yıl kadar onun yanında kaldı.

1574'te dostu Hakîm Aynülmülk ve Cemal Han Kurçî tarafından Bâbürlüler'in büyük hükümdarlarından biri olan Celâleddin Ekber Şah'a takdim edildi ve aynı yıl saray imamlığına getirildi. "Meded-i maaş" olarak 1000 bigalık timar tevcih edildi ve bundan dolayı kendisine "hezârî" lakabı verildi. Ekber Şah'ın başlattığı kültürel faaliyetlere katıldı, bazı Arapça ve Sanskritçe eserleri Farsça'ya tercüme etti. Bu arada XVI. yüzyılın büyük tarihçilerinden *Ṭabaḳāt-ı Ekberî* müellifi Nizâmeddin Ahmed Herevî ile tanıştı ve onun himayesini gördü. Muhtemelen 1615 yılında öldü. Ebced hesabı ile tarih düşürmekte usta olan Bedâûnî şiirlerinde Kādirî mahlasını kullanmıştır.

Eserleri. 1. *Münteḫabü't-tevârîḫ* (*Târîḫ-i Bedâʾûnî*). Bedâûnî İslâm dünyasında bu eseriyle şöhrete kavuşmuştur. Üç cilt olan *Münteḫabü't-tevârîḫ*'in birinci cildi, Gazneli Hükümdarı Sebük Tegin'in tahta çıkışından (366/977) Bâbürlü hükümdarı Hümâyun'un ölümüne (963/1556) kadar Hindistan tarihini ihtiva eder. İkinci cilt Ekber Şah'ın ilk kırk yılına (1556-1596) ayrılmıştır. Son ciltte ise çağdaşı olan Bâbürlü âlim, şair, filozof, hekim ve sûfîlerin kısa biyografileri verilmiştir. Eserin özellikle ikinci cildi, Ekber Şah'ın dinî görüş ve faaliyetleri konusunda koyu bir sünnî olan müellifini mütalaalarını ihtiva etmesi bakımından önem taşımaktadır. Bedâûnî'nin bu eseri yazarken faydalandığı başlıca kaynak Nizâmeddin Ahmed'in *Ṭabaḳāt-ı Ekberî* adlı kitabıdır. Müellif Ekber Şah'ın din konusundaki düşüncelerini ve bazı tutum ve davranışlarını tenkit ettiği için sağlığında eserini gizledi. *Münteḫabü't-tevârîḫ*'in Farsça aslı Ahmad Ali, Kebîrüddin Ahmad ve W. Nassau Lees tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır (Calcutta 1864 - 1869; Lucknow 1868). Eserin

birinci cildi G. S. A. Ranking (Calcutta 1898), ikinci cildi H. W. Lowe (Calcutta 1884, 1924), üçüncü cildi de W. Haig (Calcutta 1913, 1925; Patna 1973) tarafından İngilizce'ye çevrilmiş ve bu tercüme 1986'da Delhi'de ofset olarak tekrar neşredilmiştir. **2.** *Necâtü'r-reşîd.* Ahlâkī, tasavvufî ve tarihî bazı hikâyeleri ve o dönemdeki Mehdîlik hareketiyle ilgili bilgileri ihtiva eden bu eser de yayımlanmıştır (Lahor 1972). **3.** *Nâme-i Ḫıred-efzâ. Singhâsan Battîsî* adlı Sanskritçe eserin Farsça tercümesidir. 1581'de tamamlanan eser çeşitli konulardaki meşhur Hint hikâyelerini ihtiva etmektedir. Bugün aynı adı taşıyan birçok tercüme bulunmakla beraber (Storey, I/1, s. 437) bunlardan hiçbirinin Bedâûnî'ye aidiyeti kesin değildir. **4.** *Rezmnâme.* 1582'de Ekber Şah'ın emriyle tamamlanan bu eser Hindûlar'ın ünlü kitabı *Mahâbhârata*'nın tercümesidir (yazma nüshaları için bk. Storey, I/1, s. 437-438).

Kaynaklarda adı geçen eserlerinden bazıları da şunlardır: **1.** *Kitâbü'l-Eḥâdîs̱.* Cihadın faziletine dair kırk hadisi ihtiva eden bu eser 1571'de tamamlanarak 1578'de Ekber Şah'a takdim edilmiştir. **2.** *Terceme-i Kitâb-ı Râmâyen.* Ekber Şah'ın emriyle özet olarak Sanskritçe'den Farsça'ya çevrilen eser, destanî mahiyetteki *Râmâyen*'in tercümesi olup 1588'de tamamlanmıştır. **3.** *Terceme-i Târîḫ-i Keşmîr.* 1590'da tamamlanmış olup muhtemelen *Râjâ-taranginî* adlı Sanskritçe eserin bazı ilâvelerle Farsça'ya tercümesidir. Bu eser daha önce Şah Muhammed Şahâbâdî tarafından da Farsça'ya çevrilmiştir. **4.** *Târîḫ-i Elfî.* Aralarında Bedâûnî'nin de bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanan bu eser başlangıçtan 1592'ye kadar umumi bir İslâm tarihidir. İlk bölümleri Bedâûnî tarafından gözden geçirilmiştir. **5.** *Baḥrü'l-esmâr.* Daha önce Keşmir Sultanı Zeynelâbidîn (1420-1470) adına Farsça'ya tercüme edilmeye başlanan *Kathâsarit-sâgara* adlı Sanskritçe eserin tercümesidir. 1595'te tamamlanan eserin son cildinin tercümesini Bedâûnî yapmış ve birinci cildin tercümesini gözden geçirmiştir. **6.** *İntiḫâb-ı Câmi'-i Reşîdî.* 1592'de tamamlanmış olup Reşîdüddîn'in *Câmi'u't-tevârîḫ* adlı eserinin Arapça nüshasının özetidir. **7.** *Terceme-i Mu'cemü'l-büldân.* Yâkūt el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-büldân* adlı eserinin tercümesidir. Aralarında Bedâûnî'nin de bulunduğu on iki kişilik bir heyet tarafından 1590'da Farsça'ya çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkādir el-Bedâûnî, *Münteḫabü't-tevârîḫ* (nşr. N. Lees v.dğr.), Calcutta 1869; a.mlf., *a.e.* (trc. G. Ranking v.dğr.), Calcutta 1898; Storey, *Persian Literature,* I/1, s. 435-440, 679; I/2, s. 1309; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır,* V, 244-247; Browne, *LHP,* IV, 165; Muhammad Mujeeb, "Badauni", *Historians of Medieval India,* New Delhi 1968, s. 106-112; Gholam Rasul, *The Origin and Development of Muslim Historiography,* Dakka 1984, s. 99-102; M. L. R. Choudhury, *The Din-i Ilahi or the Religion of Akbar,* New Delhi 1985, s. 172-176; Fauzia Zareen Abbas, *Abdul Qadir Badauni,* Delhi 1987; Tara Chand — S. A. H. Abidi, "Darya-i Asmar", *IC,* XLVI/3 (1972), s. 235-244; T. W. Haig, "Bedâ'ûnî", *İA,* II, 438-439; P. Hardy, "Badā'ūnī", *EI²* (İng.), I, 856-857; A. S. Bazmee Ansari, "Badā'ūnī 'Abd-al-Qāder", *EIr.,* III, 364-365.

ENVER KONUKÇU

BEDÂÛNÎ, Nizâmeddin

(bk. NİZÂMEDDİN EVLİYÂ).

BEDÂÛNÎ, Nur Muhammed

(نور محمد البداوني)

Seyyid Nûr Muhammed el-Bedâûnî
(ö. 1135/1723)

Mutasavvıf, meşhur Nakşibendî şeyhlerinden Mirza Mazhar Cân-ı Cânân'ın mürşidi.

Nakşibendî silsilesinde ve bütün Nakşî kaynaklarda yer almakla birlikte hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî'nin torunlarından Şeyh Seyfeddin es-Serhendî'nin (ö. 1096/1685) halifesidir. Şeyhinin ölümünden sonra Abdülhak Muhaddis ed-Dihlevî'nin oğlu Hâfız Muhammed Muhsin'in sohbetlerine devam etti. Kaynaklarda zâhir ve bâtın ilimlerini bilen, zühd ve takvâ sahibi bir sûfî olarak tanıtılan Bedâûnî'nin Hz. Peygamber'in sünnetine titizlikle uyduğu, sürekli hadis, sîret ve şemâil kitapları okuduğu bildirilmektedir. 11 Zilkade 1135'te (13 Ağustos 1723) Delhi'de vefat etti. Seyfeddin Serhendî'nin müridlerinden Nevvâb Mükerrem Han'ın Nizâmeddin Evliyâ Türbesi civarında bulunan bağına defnedildi. En önemli halifesi olan Mazhar Cân-ı Cânân daha sonra buraya bir türbe yaptırdı.

Bilmeyerek dahi olsa sünnete aykırı bir davranışta bulunduğu zaman günlerce tesiri altında kalan Bedâûnî on beş yıl **istiğrak*** halinde kalmış, sadece namaz vakitlerinde **sahv*** haline dönmüştü. Kendisine yapılan bağışları kabul etmemesi, okumak için dünya ehli bir kimseden ödünç olarak aldığı kitabı gafletlerinin karanlığı sarmıştır diye okumadan önce üç gün bekletmesi, yediklerinin helâl olduğundan emin olmak için ekmeğini kendi eliyle pişirmesi, Bedâûnî'nin dünya ehline duyduğu güvensizlik kadar zühd ve takvâ konusundaki titizliğini gösteren örneklerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâm Ali Dihlevî, *Maḳāmât-ı Maẓhariyye,* İstanbul 1986, s. 27-30; Gulâm Mustafa Han, *Levâ'iḥ-i Ḫankâh-ı Maẓharî,* Haydarâbâd 1392, s. 20, 258; Abdülmecîd el-Hânî, *el-Ḥadâ'iḳu'l-verdiyye,* Kahire 1308, s. 200-201; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-evliyâ,* İstanbul 1318, s. 115-117; Muhammed Murad el-Kâzânî, *Tezyîlü'r-Reşeḥât* (*Reşeḥât* içinde), Mekke 1300, s. 49-53; Muhammed er-Rehâvî, *el-Envârü'l-ḳudsiyye,* Kahire 1344, s. 201-202; Athar Abbas Rizvi, *A History of Sufism in India,* Delhi 1983, II, 246; Nurbahş Tevekkülî, *Teẕkire-i Meşâyiḫ-i Naḳşîbendiyye,* Lahor 1976, s. 279-282.

HAMİD ALGAR

BEDÂYİU'l-ÂSÂR

(بدايع الآثار)

Cinânî
(ö. 1004/1595)
tarafından kaleme alınan hikâye mecmuası.

Cinânî'nin bu eserini, hikâye ve latifeye düşkünlüğü ile tanınan, ancak meddah ve kıssahanlardan hep aynı hikâyeleri dinlemekten usanan III. Murad'ın kendisinden hiç duyulmamış hikâyeleri ihtiva eden yeni bir mecmua tertip etmesini istemesi üzerine hazırladığı kaydedilmektedir. Nitekim şair eserinin mukaddimesinde hikâyelerin işitilmemiş olmasına dikkat ettiğini belirtmiş, ancak Sultan Murad'dan hiç söz etmemiştir. Bu sebeple eserin önceden tertip edilip daha sonra padişahın arzusu üzerine kendisine takdim edildiği de düşünülebilir.

Cinânî'nin tek mensur eseri olan *Bedâyiu'l-âsâr*'daki hikâyelerde daha çok günlük hayata yer verildiğinden bunlar bazı millî ve mahallî çizgiler de taşımaktadır. Bu özelliğiyle yer yer tarihî olaylara da ışık tutan eser bilhassa folklor malzemesi bakımından zengindir ve benzerleri arasında ayrı bir önem taşımaktadır. Arap ve Acem kaynaklarından alınan hikâyelere çok az yer verilen eserde Anadolu ve Rumeli hayatını aksettiren orijinal hikâyeler çoktur ve bunlar